

O‘O. TOHIROV, I. KARIMOV, M. M. MAXSIMOVA

TEKNOLOGIYA

**Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining
8-sinfi uchun darslik**

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tasdiqlagan

TOSHKENT – «ILM ZIYO» – 2019

UO‘K 373.5.013.32(075.3)=512.133

KBK 74.63

T 38

Taqrizchilar:

- D.N. MAMATOV** – TDPU «Mehnat ta’limi va dizayn» kafedrası mudiri, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD);
- L.I. BEKOVA** – Respublika ta’lim markazi «Texnologiya» fani metodisti;
- U.A. BOZOROV** – Toshkent shahar 131-sonli maktab «Texnologiya» fani o’qituvchisi;
- S.O‘. BEKMURODOVA** – Toshkent shahar 160-sonli IDUM «Texnologiya» fani o’qituvchisi.

SHARTLI BELGILAR

Mustahkamlash uchun savollar

Amaliy mashg‘ulot

Jihozlar

Ishni bajarish tartibi

*Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi mablag‘lari
hisobidan chop etildi.*

ISBN 978-9943-16-441-3

© O‘. Tohirov va boshq., 2019

© «ILM ZIYO» nashriyot uyi, 2019

KIRISH

Aziz o'quvchilar! Sizning barkamol avlod bo'lib voyaga yetishingiz, puxta bilim olishingiz, iqtidoringizni to'la namoyon etishingiz, barcha qobiliyatlaringizni yuzaga chiqarishingiz hamda jamiyatda o'z o'rningizni topishingizda boshqa fanlar qatori «Texnologiya» fani ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

«Texnologiya» fani Sizlarni fikrlashga, ijodkorlikka, zamonaviy ishlab chiqarishning bozor munosabatlariga asoslangan talablar asosida professional tayyorgarligingizni oshirishga va jismoniy mehnat turlaridan samarali foydalanishga oid bilimlarni amaliyotda to'g'ri qo'llay bilish malakasini egallashingizga undaydi. Nafaqat jismoniy sog'lom, balki ma'naviy jihatdan ham sog'lom bo'lishingizda yordam beradi.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar asosida Sizlarga xalq hunarmandchiligi texnologiyasi, ishlab chiqarish va ro'zg'orshunoslik

tanlashiga yo'llash ishlarini o'rgatish, vatqimizning boy ma'naviy qadriyatlarini asosida ta'lim-tarbiya berish, axloqiy tushunchalarni shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Binobarin, bilingki, hech qaysi davlatning va hech qaysi jamiyatning taraqqiyotini, kelajagini bilimli va tarbiyali yoshlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Qo'lingizdagi darslik Sizning kelajak hayotingizda muhim o'ringa ega bo'lgan va doimiy ravishda kerak bo'ladigan amaliy mehnat faoliyatiga tayyorgarlik ko'rishingizda hamda o'zingiz qiziqqan kasb-hunar turlaridan birini to'g'ri tanlashingizda katta ahamiyatga ega hisoblanadi.

To'g'ri kasb tanlaysiz hamda tanlagan kasbingizning yetuk mutaxassisi bo'lib, yurtimiz taraqqiyotiga o'z hissangizni qo'shasiz deb umid qilamiz. Hayot yo'lida dastlabki qadamingizni to'g'ri belgilashda Sizga ulkan muvaffaqiyatlar tilaymiz.

I. TEXNOLOGIYA VA DIZAYN YO'NALISHI

I-BOB. XALQ HUNARMANDCHILIGI TEXNOLOGIYASI

1-§. O'zbekistonda xalq hunarmandchiligining turlari, rivojlanish tarixi va istiqbollari

Hunarmandchilik insonning ishlab chiqarish faoliyati bilan vujudga kelib, jamiyat rivojlanishi davomida asta-sekin dehqonchilik va chorva-

rivoji bilan aloqador holda takomillashib bordi, turli ixtisosliklar (kulolchilik, duradgorlik, temirchilik, misarlik, binokorlik, tosh-taroshlik,

degrealik, rixtagarlik, mardob'lik, bo'yoqchilik, tunkasozlik va boshqalar)ga ajraldi. Hunarmandchilik qanday tabiiy resurslar mavjudligiga qarab rivoj topgan, masalan, paxta va pilla bor yerda – to'qimachilik, sifatli xomashyo bor yerda (masalan, Rishton) – kulolchilik, jun va teri ko'p yerda – to'qimachilik va ko'ncilik, shunga qarab kosibchilik, o'rmonlar ko'p yerda – yog'ochsozlik, ma'danlarga boy yerlarda metall ishlab chiqarish, temirchilik va boshqalar. Jamiyat taraqqiyoti bosqichlari, mehnat taqsimoti bilan aloqador holda hunarmandchilikning uch turi shakllangan:

- 1) uy hunarmandchiligi;
- 2) buyurtma asosida mahsulot tayyorlaydigan hunarmandchilik;
- 3) bozor uchun mahsulot tayyorlaydigan hunarmandchilik.

Uy hunarmandchiligi o'rta asrlarda hunarmandchilikning eng keng tarqalgan turi bo'ldi. Hunarmandchilikning bu turi natural xo'jalikning

chilik mahsulotlari tayyorlash va bozor uchun hunarmandchilik mahsulotlari ishlab chiqarishning jadal o'sishi bilan uzviy bog'liq. Natijada

hunarmandchilik mahsulotlari tovarga aylandi, tovar ayirboshlash uchun ishlab chiqarildi. Davr taqozosi bilan hunarmandchilikning yangi-yangi turlari vujudga keldi. Hunarmandlar ham turli mahsulotlar tayyorlash bo'yicha ixtisoslasha bordilar.

O'zbekistondagi hunarmandchilik chuqur ixtisoslashgan bo'lib, o'zida yog'och o'yimakorligi, metall o'yimakorligi, yog'ochlarni tayyorlab ishlab kulolchilik, kosibchilik, mahsido'zlik, sangtaroshlik, temirchilik, pichoqchilik, anjomsozlik, qulfsozlik, miskarlik, chilangarlik, zargarlik kabi 150 dan ziyod sohalarga ega bo'lgan. Bular hunarmandchilikning tarmoq strukturasi belgilagan.

Bugungi kunda naqqoshlik san'ati ancha rivojlantirilib, turli xil zamonaviy binolarga zeb berish ishlarida keng qo'llanilmoqda. Naqqoshlik namunalari, ayniqsa, yurtimizda qurilayotgan binolar va madaniyat saroylarida ko'rish mumkin. Bunday yangi binolarni ko'rib ko'zimiz quvonchga, dilimiz zavq-shavqqa to'ladi.

Hunarmandchilik maktablari

Toshkent ganchkorlik maktabi o'ziga xos jihatlari bilan ajralib turadi. Bu maktabga xos naqshlar nozikligi, aniq simmetrik taqsimga ega bo'lgan, jozibadorligi bilan boshqa maktab uslublaridan farq qiladi. Toshkent ganchkorlik maktabi namoyandalari safida Usmon Ikromov, Toshpo'lat Arslonqulov, Mahmud Usmonov, Anvar Po'latov kabi qator yetuk ustalar faoliyat olib borishgan.

Buxoro ganchkorlik maktabi san'atining eng rivojlangan o'chog'i hisoblanib, o'yma ganchlarining yirik hamda o'ziga xos mayinligi, jozibadorligi va boshqa tomonlari bilan ajralib turadi. Buxoro ganchkorlik maktabining eng yirik namoyandalari biri akademik usta Shirin Murodovdir. Buxoro ganchkorlik maktabi namoyandalari usta Safar, usta Adis, usta Savri, usta Qurbon Yo'ldoshev, usta Ibrohim Hafizov va boshqalarning ishlari nafaqat bizning yurtimizda, balki jahonda ham tanilgan.

Hunarmandlar qadimdan bir-birlari bilan uyushib, bir mahallada

bilan shug'ullansa shu nom bilan yuritilgan. Masalan, Buxoroda So'fikorgar qishlog'ining nomi hali ham saqlanib qolgan. U yerda hozir ham pichoqsozlar avlodi yashaydi.

Samarqandda o'rta asrlarda mashhur Registon maydoni yaqinida

«Zargaron» mavjud bo'lib, maxsus hovlilarda ustalar o'zlari tayyorlagan noyob san'at asarlarini va buyurtmalarini sotib hayot kechirganlar.

O'zbekistonda metallga badiiy ishlov berish kasblari, ayniqsa, shaharlaridagi xalq amaliy san'ati maktablarida o'qituvchilarga bu kasblar o'rgatilib kelinmoqda.

Chust, Xiva, Qo'qon, Buxoro qadimdan pichoqchilik markazlari hisoblanib, ular o'zining ishlash texnologiyasi, mahsulotlarining shakli, katta-kichikligi va bezaklari bilan bir-biridan tubdan farq qilgan.

O'zbek xalq amaliy bezak san'atining eng keng tarqalgan turlaridan yana biri kandakorlikdir. Kandakorlik deganda, metalldan yasalgan badiiy buyumlarga o'yib yoki bo'rtiq qilib naqsh ishlash tushuniladi. Savdo-sotiqda qadimdan kandakorlik buyumlariga talab katta bo'lgan.

O'zbek xalq hunarmandchiligida zeb-ziynat san'ati bo'lmish zargarlik alohida o'rin egallaydi. Qo'qonda shuhrat qozongan zargar ustalardan usta Mahmud, usta Omon hoji Marahimov, X. Najmiddinov, Namanganda usta Niyoz Oxun, Andijonda usta Oybergan, X. Otaboyev, Toshkentda S. Bobojonov, A. Shoislomov, Urganchda M. Abdullayev, Samarqandda X. Yuldashev, I. Kolimboyev va boshqalar zargarlik kasbining rivojlanishiga katta hissa qo'shganlar.

«Hunarmand» uyushmasi va uning faoliyati

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritganidan so'ng hunarmandchilik rivojida yangi davr boshlandi, xalq hunarmandchiligi bozor qoidalari zahirida qaytadan tiklandi. O'zbekistonda xalq hunarmandlarining xususiy korxonalarini ochildi. Hunarmandchilik faqat ichki bozorga emas, balki eksportga ham ishlay boshladi.

1997-yilda respublika xalq amaliy san'ati va hunarmand ustalarining

Mustaqillik yillarida xalq amaliy san'atiga alohida e'tibor berildi. Xalq ustalarining mehnatlari qadr topdi. Sanoatlashuv sabab yo'qolib ketish darajasiga kelgan hunarmandchilik turlari qayta tiklandi, bir necha yuz

chilik markazlari bo'lgan shaharlarimizda usta-shogird maktablari tashkil etildi.

Milliy hunarmandchilik va amaliy san'atni yanada rivojlantirish, xalq ustalarini qo'llab-quvvatlash, ularning mehnatlarini munosib rag'bat-

31-martdagi EF-1741-sonli «Xalq badiiy hunarmandchiliklari va amaliy san'atni rivojlantirishni davlat yo'li bilan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmoni asosida O'zbekiston Respublikasi xalq ustalari, hunarmandlari va musavirlari «Hunarmand» uyushmasi tashkil qilindi. Uyushma faoliyatini yanada rivojlantirish maqsadida 2017-yil 17-noyabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3393-sonli «Hunarmand» uyushmasi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Qarori qabul qilindi.

«Hunarmand» uyushmasining asosiy maqsadi. Asrlar davomida rivojlanib kelayotgan xalq amaliy san'ati va badiiy hunarmandchiligi

bozorlarda ham namoyish qilishga ko'maklashish, xalq ustalari, hunarmandlar, ijodkor yoshlar faoliyatini, huquqiy va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, iqtidorli bolalar va yoshlarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirishdan iborat.

Bugungi kunda hunarmandchilikning ganch o'ymakorligi, yog'och o'ymakorligi, kandakorlik, miskarlik buyumlari, metall va tunukadan yasalgan buyumlar, milliy poyabzal, zargarlik, chinni, fayans va sopol buyumlari tayyorlash kabi 34 ta yo'nalishi mavjud.

Respublikamizda xalq hunarmandchiligini yanada rivojlantirishning istiqboldagi asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilar belgilangan:

1. Hunarmandchilik faoliyati bilan shug'ullanayotgan fuqarolar va to'liqlama qo'llab-quvvatlash, «Usta-shogird» maktablari faoliyatini takomillashtirish va samaradorligini oshirish, shu asosda yangi ish o'rinlari

2. Hunarmandchilik subyektlariga davlat ro'yxatidan o'tishda ko'maklari uchun ta'limiy tarmoqlariga ulanish, ularni asbob-uskunalari, jihozlar, xomashyo va materiallar bilan uzluksiz ta'minlash, ularga imtiyozli kreditlar berish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish.

3. Xalq hunarmandchiligi va ijodiy an'analari keng rivojlangan shahar va tumanlarda hunarmandchilikni rivojlantirish markazlarini tashkil etish, hunarmandchilikning noyob turlarini qayta tiklash va yanada rivojlantirish, iste'molchilarga hunarmandchilik mahsulotlari yetkazib berish uchun bozor infratuzilmasini shakllantirish.

4. Hunarmandchilik mahsulotlarini eksport qilishni rag'batlantirish, yarmarkalarda milliy hunarmandchilik mahsulotlarini namoyish qilishga ko'maklashishdan iborat.

Quyida xalq hunarmandlari tayyorlagan buyumlardan namunalari keltirilgan (1-rasm).

1-rasm. Xalq hunarmandlari ishlaridan namunalari.

Mustahkamlash uchun savollar

1. Xalq hunarmandchiligi tarixi haqida nimalarni bilasiz?
2. O'zbek xalq hunarmandchiligini rivojlantirgan hunarmand ustalar va ularning ish usullari haqida gapirib bering.
3. Bozor munosabatlari sharoitida «Hunarmand» uyushmasining faoliyati va istiqboldagi asosiy yo'nalishlari nimalardan iborat?
4. Xalq hunarmandchiligiga oid qanday kasblarni bilasiz?

Muammoli topshiriq

tayyorlangan buyum namunalari berilgan. Yo'nalishlar nomi qatorida

T/r	Yoʻnalish nomi	Buyum nomi	Toʻgʻri yoki notoʻgʻri (+/-)
1.	Yogʻoch oʻymakorligi	pichoq, xanjar, qaychi	
2.	Kulolchilik	choynak, piyola, lagan, koʻza	
3.	Kosibchilik	etik, kavush	
4.	Pichoqchilik	yogʻoch ustunlar, stol va stul, eshik va romlar, xon-	

2-§. Xalq hunarmandchiligi boʻyicha koʻrgazma va tanlovlarni tashkil qilish, ishtirokchilarni tanlash qoidalari

Mamlakatimizda xalq hunarmandchiligini yanada rivojlantirish, amaliy sanʼatning anʼanaviy turlarini saqlash va qayta tiklashga, hunarmandchilik mahsulotlarining raqobatbardoshligini va sifatini oshirish hamda hunarmandchilik sohasidagi kasblarni yoshlarga oʻrgatishga katta eʼtibor qaratilmoqda. Bu borada turli xil koʻrgazma va tanlovlar tashkil etilmoqda.

Uzoqdan oʻtkazilayotgan «Yosh ijodkorlar», «Usta-shogird» koʻrgazmalari, «Mustaqil yurt hunarmandlari» kabi koʻrik-tanlovlar shular jumlasidandir. Bunday koʻrik-tanlovlarni maktab miqyosida yoki bir necha maktablar ishtirokida ham oʻtkazish mumkin.

Quyida «Mustaqil yurt hunarmandlari» mavzusidagi koʻrik-tanlovda ishtirok etish boʻyicha tavsiyalar berilgan.

«MUSTAQIL YURT HUNARMANDLARI» mavzusidagi koʻrik-tanlovni tashkil etish toʻgʻrisida N I Z O M

Koʻrik-tanlovning maqsadi: oʻquvchilarga anʼanaviy xalq hunarmandchiligi turlarini oʻrgatish orqali ularni kasb-hunarga yoʻllash, milliy xalq hunarmandchilik anʼanalari bilan tanishtirish, tadbirkorlik va kasalnachilik faoliyatiga yoʻllash.

Ko'rik-tanlovning vazifalari:

— o'quvchilarning mamlakatimizda yoshlar uchun yaratilgan shart-

terani anglayotganliklarini aniqlash hamda ularda mana shu seriyaga jarayonni o'z o'rnida his etish, amalga oshirilayotgan ezgu ishlarning hayotbaxsh ta'siri haqida mustaqil fikrlarini amaliy ifoda eta olish ko'nikmalarini shakllantirish;

— «Mustaqillik menga nima berdi, deb emas, balki men mustaqil yurt uchun qanday ishlarni amalga oshirdim» iborasini nechog'li tushunganliklarini aniqlash;

— xalq hunarmandchiligi bo'yicha buyumlar tayyorlashda o'zbek xalq hunarmandchiligining milliy an'alaridan foydalanish;

— xalq hunarmandchiligi bo'yicha ish usullarini o'rgatish va bozor iqtisodiyoti talablariga javob beradigan buyumlar tayyorlash texnologiyasini o'rgatishga oid kompetensiyalarni shakllantirish;

— o'quvchilarni qobiliyat darajasi va shaxsiy qiziqishlarini hisobga olgan holda xalq hunarmandchiligiga oid kasb-hunarlariga yo'naltirish.

Ko'rik-tanlovni tashkil etish bosqichlari:

Birinchi bosqichda ko'rik-tanlovga qatnashuvchi o'quvchilar va ularning xalq hunarmandchiligi bo'yicha tanlagan yo'nalishlari ro'yxatga olinadi.

Ikkinchi bosqichda o'quvchilarning xalq hunarmandchiligi bo'yicha bilimlari sinovdan o'tkaziladi (o'quvchilarning bilim darajalari sinflar kesimida savol-javob, test va boshqa usullar asosida sinovdan o'tkaziladi).

Uchinchi bosqichda o'quvchilarning ko'rik-tanlov uchun topshirgan mustaqil ijodiy ishlari hakamlar hay'ati tomonidan ko'rib chiqiladi va baholash mezonlari asosida baholanadi.

To'rtinchi bosqichda o'quvchilarga tanlagan xalq hunarmandchiligi yo'nalishlari bo'yicha ijodiy ish topshiriqlari beriladi. Bajarilgan ijodiy ish topshiriqlari hakamlar hay'ati tomonidan ko'rib chiqiladi va baholash mezonlari asosida baholanadi.

Xalq hunarmandchiligi bo'yicha ko'rik-tanlovni tashkil etish muddati

T/r	Birinchi, ikkinchi va uchinchi bosqichlar bo'yicha	50 ball
1.	Ko'rik-tanlov anketasini to'ldirganligi uchun	5 ball
2.	Xalq hunarmandchiligi bo'yicha o'zlashtirilgan bilim darajasi uchun	20 ball
3.	Ko'rik-tanlovga topshirgan mustaqil ijodiy ishi uchun	25 ball

T/r	To'rtinchi bosqich (tanlangan xalq hunarmandchiligi yo'nalishlariga oid ijodiy ish topshiriqlari) bo'yicha	50 ball
1.	Amalga oshirilgan ishning mavzuga mosligi	5 ball
2.	Ish o'rnining to'g'ri tashkil qilinishi	10 ball
3.	Buyumning texnologik xaritasi tuzilganligi va ish texnologik xaritada belgilangan ketma-ketlikda to'g'ri bajarilganligi	15 ball
4.	Tayyorlangan buyum dizaynining o'ziga xosligi	10 ball
5.	Xavfsizlik texnikasi qoidalariga amal qilinganligi	10 ball

Hakamlar hay'ati faoliyati va tanlov mezonlari

Ko'rik-tanlov ishlarini baholash uchun tuman (shahar) xalq ta'limi bo'limlari «Texnologiya» fani yo'nalishi bo'yicha faoliyat ko'rsatayotgan, o'z sohasining bilimdoni, hurmat-e'tiborga sazovor bo'lgan o'qituvchi, pedagoglardan iborat hakamlar hay'ati tuziladi. Ularning tarkibiga maktablarning eng tajribali «Texnologiya» fani o'qituvchilari kiritiladi va har bir bosqichda maktabda maktab direktorining, tumanda tuman xalq ta'limi bo'limining, viloyatda viloyat xalq ta'limi boshqarmasining maxsus buyruqlari bilan tasdiqlanadi.

Tanlovga taqdim etilgan har bir ish uchun alohida baholash varaqalari to'ldiriladi, hakamlar hay'ati tomonidan imzolanib, tanlovning keyingi bosqichiga taqdim etiladi.

vab-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com vab-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza456, nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi.

8-sinf texnologiya darsligini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: HUMO 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.
Internet orqali vab-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalarga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.

Bizni hizmatdan foydalanib qulay imkoniyatga ega bo'ling!

Bizda maktablar uchun quydagi hujjatlar mavjud

- 1. 1-11-Sinflar uchun sinf soati ish reja va konspektlari**
- 2. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan to'garak hujjatlari**
- 3. Sinf rahbar hujjatlari**
- 4. Metodbirlashma hujjatlari**
- 5. Ustama hujjatlari**
- 6. 1-11-Sinflar uchun barcha fanlardan konspektlar**
- 7. 1-11-Sinflar uchun Ish rejalar (Taqvim mavzu rejalar)**
- 8. Darsliklarning elektron varianti**
- 9. Maktab ish hujjatlari**
- 10. Direktor ish hujjatlari**
- 11. MMIBDO' ish hujjatlari**
- 12. O'IBDO' ish hujjatlari**
- 13. Psixolog hujjatlari**
- 14. Xotin-qizlar qo'mitasi ish hujjatlari**
- 15. Kutubxona mudirasi ish hujjatlari**
- 16. Besh tashabbus hujjatlari**
- 17. Ochiq dars ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar**